

ПРЕВОД ОБРАЗОВНИХ И ИНТЕРНЕТ МАТЕРИЈАЛА ЈАД ВАШЕМА

Одбор за Јасеновац Светог Архијерејског Сабора Српске Православне Цркве

Представља овај

Превод образовних и интернет материјала Јад Вашема

Интернационалној школи за студије о Холокаусту, Министру образовања
Републике Србије, Секретаријату образовања и културе Војводине.

Поводом Успостављања веза између Републике Србије и

**The Task Force for International Cooperation on Holocaust Education,
Remembrance, and Research**

и прве посете делегације Интернационалне школе за студије о Холокаусту

Нови Сад, 30 јануар, 2007

- О Јад Вашему
- О Међународној школи за образовање о холокаусту
- ICHEIC -Програм за образовање о холокаусту у Европи
- Образ човечанства у сени смрти, свечаност на дан сећања на холокауст, 27. јануара 2006.
- Припрема за дан сећања на холокауст: упутства наставницима

О Јад Вашему

"Подигни ћу у кући својој и међу својим зидовима споменик и име (Yad Vashem)... даћу им вечно име које неће бити искорењено" (Исаија 56:5)

Јад Вашем, Спомен-институција за жртве и хероје холокауста (Holocaust Martyrs' and Heroes' Remembrance Authority), утемељен је 1953. законом који је изгласао израелски Кнесет. Од оснивања Јад Вашему је поверено да документује историју јеврејског народа за време холокауста, као и да чува спомен и причу сваке од шест милиона жртава и да преноси наслеђе холокауста новим поколењима преко архива, библиотеке, школе, музеја и признавања Праведника међу народима. Смештен на Гори сећања у Јерусалиму, Јад Вашем је велики комплекс са стазама оивиченим дрворедима које воде до музеја, изложби, архива, споменика, скулптура и спомен-подручја.

О Међународној школи за образовање о холокаусту

Утемељена 1993. године, Међународна школа за образовање о холокаусту организује образовне програме и израђује образовне материјале за разнолике циљне групе и образовне организације у Израелу и у свету. Образовање о холокаусту, како га је дефинисала и развила Међународна школа, јесте мултидисциплинарно, вишестрано и вишесмерно, а фокусира се на начин на који су људи живели пре, током и након холокауста као и на “избор без избора” с којим су људи били присиљени да се суоче у холокаусту.

Међународна школа за образовање о холокаусту једина је школа такве врсте у свету а наше особље је потпуно посвећено образовању о холокаусту. Ми верујемо да је наша мисија да обогатимо знање педагога из целог света и да им пружимо педагошке смернице и прикладна оруђа за наставу о овој тешкој проблематици.

Наш интердисциплинарни приступ образовању о холокаусту – кроз уметност, музику, књижевност, теологију и позориште – омогућује ученицима да стекну шире разумевање онога што се у том времену догодило.

ICHEIC-Програм за образовање о холокаусту у Европи

Последњих година били смо сведоци растућег занимања европских земаља за образовање о холокаусту и за сећање на холокауст. Многе од тих земаља званично су увеле спомен-дане и образовне програме, те су стога повећале потребу за прецизним и релевантним наставним програмима и педагошким руковођењем.

Како би што боље савладала те изазове, Међународна школа за образовање о холокаусту установила је ICHEIC програм за образовање о холокаусту у Европи, чији је циљ да широм Европе прошири наставу о холокаусту, нарочито у оквиру званичног образовања. Важан циљ ICHEIC програма је стварање мреже наставника, како би се проширио круг просветних радника на пољу образовања о холокаусту који би провели образовне програме и били им стручна подршка. Углавном баш великом професионалном искуству прикупљеном у Међународној школи почевши од њеног оснивања 1993. године припада заслуга да се образовна делатност ICHEIC програма може изводити на на таквом међународном нивоу.

Програм је финансиран широкогрудом подршком Међународне комисије за потраживање осигурања за доба холокауста (International Commission on Holocaust Era Insurance Claims -ICHEIC).

Ова Комисија је основана 1998. године након преговора између европских осигуравајућих друштава и америчких регулатора осигурања, као и представника међународних јеврејских организација, организација преживелих и Државе Израела. Договор о поравнању између Комисије и различитих осигуравајућих друштава и немачке фондације "Сећање, одговорност и будућност" ставио је фондове на располагање за хуманитарне сврхе везане за холокауст.

Програм ICHEIC за образовање о холокаусту у Европи је задужен за очување и увековечење сећања на холокауст и његових поука, за борбу с растућим антисемитизмом, за очување људских права и за спречавање расизма и ксенофобије.

Од оснивања ICHEIC програма, Међународна школа за образовање о холокаусту одржала је велики број семинара за просветне раднике из иностранства, укључујући педагоге из Хрватске, Мађарске, Пољске, Румуније, Њемачке, Аустрије, Литваније, Русије, Велике Британије и Италије.

Образ човечанства у сени смрти
Свечаност на дан сећања на Холокауст, 27. јануара 2006.
"Покушавали смо живети"

Ова церемонија намењена је деци 7-8. разреда основне школе и првом разреду средње школе . Трајање: око 20 минута

Увод за наставника:

У стварности у којој су убиства била норма и у свијету у којем су владали садизам и окрутност, било је много оних који нису имали снаге да се узвисе се над свакодневном борбом за преживљавање. Но било је и оних који су, успркос кршењу свих моралних вредности око њих, успели да сачувају морални и етички стил живота и тиме доказали да је људски дух већи од покушаја да га се разбије.

Проучавањем хуманости као одговор на дехуманизацију, учавамо невјероватну снагу карактера оних људи који су показали човечност у сени смрти. Препоручујемо да церемонију прати прикладна (класична) музика. Нека један ученик буде наратор, а други нека читају сваки по једну улогу.

Свечаност

Циљ ове церемоније је приказ хуманих реакција људи у нехуманим условима Другог светског рата. Обратите пажњу на свет гета, где су биле затворене стотине хиљада Јевреја пре него што су депортовани у логоре смрти. Услови живота у гету били су екстремно тешки по беди која је дотицала сваки аспект ове јеврејске нове стварности. На основу дневника писаних током тог раздобља те на основу сведочанства преживелих, показатељемо вам многе начине на које су Јевреји покушавали остати човечни у невиђеној нечовечности. Важно је схватити да људски дух има потенцијал да се уздигне над оним што га жели срушити. Сетићемо се и нормалног живота који су водили ови људи пре трагедије холокауста.

Читајући два одломка из дневника две младе пољске девојке, добићемо кратак увид у њихове животе од пре рата.

Мирјам, 14 година

"Били смо топла породица која је живела безбрижно, тихо и рутински. Сви смо се родили у Бјалистоку, генерација за генерацијом, окружени пријатељима, комисијама и познаницама. Године мог детињства и детињства моје сестре Соње текле су веома мирно."^[1]

Хана, 14 година

"Након што бих написала задаћу, играла бих се са луткама које сам користила као

манекенке. Облачила би им хаљине које сам сама скројила и сашила. Читање је било моја омиљена занимација. Похађала сам часове балета, а зими ишла на клизање. Док сам се клизала, често сам замишљала себе као познату клизачицу која наступа пред бројном публиком."[\[2\]](#)

Све се променило 1939. Након што је немачка војска освојила Пољску, нормалан живот, како за Пољаке тако и за Јевреје, драматично се променио. Сви су патили за време немачке окупације. Немци су основали јеврејске четврти (гета) широм окупиране земље и терали Јевреје из мањих градова у сиромашне четврти већих градова. Гета су била пренасељена, нека запечаћена, што је значило велика ограничења кретања. Јевреји су били морени глађу, породични живот био је раскинут, касније су ти људи одвођени у концентрационе логоре где је многе од њих чекала смрт. Ипак, унаточ свим тешкоћама свакодневног преживљавања, нашли су се они који су налазили времена и снаге да дају подршку осталима. Елиезер Ајалон (данас живи у Јерусалиму) имао је тринаест година кад је почео рат. Он говори о способности своје мајке да лечи људе упркос ужасним условима гета.

Елиезер

"Моја мама није била професионална медицинска сестра али је знала да лечи људе на свој начин. Често су је звали, била је позната као специјалиста за вађење трња и иглица. Имала је кутијицу са иглама и прибадачама и лечила је тако професионално. Није тиме зарађивала. Само је хтела да помогне комшијама – осећала је потребу да допринесе и учини нешто за њих."[\[3\]](#)

Наратор:

Мирјам из Бјалистока, о чијем сретном детињству смо управо чули, наставља да описује живот своје обитељи након присилног уласка у бјалисточки гето.

"Немци су наредили Јеврејима да живе "ближе" један до другог, па су основали гето у Бјалистоку. Ограничено подручје, са само пар улица, било је премалено да смести сво јеврејско становништво града. Пренасељеност је била страшна већ од почетка. Пола собе у стану било је додељено нашој породици. У стану се "гуљвало" девет породица. Убрзо смо се нашли заједно са целим јеврејским становништвом Бјалистока."

Наратор:

Глад и покушаји набавке хране унутар и ван гета, овековечени су за млада поколења од Хенрике Лазаварт. Хенрика је била млада пољска Јеврејка, песникиња, убијена 1942. у Треблинки. У њеној пјесми "Мали кријумчар" читамо о тешкоћама и опасностима мале деце која су се мучила да би опскрбила храном своје породице.

Нека два ученика читају:

МАЛИ КРИЈУМЧАР

А) Преко зидова, мимо страже,
Кроз рупе, рушевине, жице, и ограде,
Дрзак, гладан, упоран
Пролазим, трчим као мачка.

У подне, ноћу и у зору
По ветру, мећави, врућини,
Стотину пута излагах опасности свој
живот
ризикујем своју дечју шију.

Б) Под руком торба од другог платна
На леђима подеротина
Моје ноге одрвећене
У мом срцу стално страх.
Али све морам издржати
Све морам препатити
Како би се ви, даме и господо,
Наситили сутра хлеба.

А) Између Јевреја, преко јама, кроз цигле
Ноћу, зором и дању
Усуђујем се гладан, вешт сам.
Крећем се тихо попут сене.
Ако ме рука судбине
Ухвати одједном у овој игри
То ће бити уобичајена животна замка.

Б) Не чекај ме више, мајко
Нећу ти се вратити
Мој глас неће допрети тако далеко.
Улична прашина ће покрити
Изгубљену дечју коб.
Али још увек лице пита:
Мама, ко ће ти сутра донети хлеба? [4]

Наратор:

Кроз ову песму имамо увид у свет гета у којем све иде наопачке, где мали кријумчари опскрбљују своје родитеље храном. Елиезер се сећа како се његова мајка жртвовала за своју децу. Такође нам говори да је могао сачувати достојанство користећи зарађен новац како би помогао својој породици.

Елиезер

"Живећи у гету, Јевреји су добијали следовања хране. Добијао си пола векне хлеба за пет особа ... Сећам се како смо сви седели скупа и када би мој отац делио то пола векне на пет особа, секући делове хлеба тако да би свако добио подједнак део, моја мајка би увек свој део давала мени... "Нисам гладна" – обично је говорила и давала га мени. Тога ћу се увек сећати. На сваки начин, кад год је могла, одрицала се властитих потреба ради мене ... знао сам да се много жртвује ... имао сам много оптимизма, много наде и вере – можда сам то примио од мајке. Такође сам много употребљавао машту. Говорио сам себи да ће сигурно бити још добрих времена за Јевреје кад се све заврши. Оно што ме је, пак, највише подстакло да наставим да живим и да верујем био је посао који сам добио изван гета. Били смо плаћени те сам тим новцем ипак могао купити нешто хране и доносити породици кријумчарећи у гето. То је, такође, била нека инспирација која ме је водила напред."^[4]

Наратор:

Како би се одржало осећање нормалног живота у гету, Јевреји су уложили огроман труд да организују школе, болнице, верска окупљања, јавне кухиње и концерте, иако су нацисти све то учинили незаконитим.

Наредна сведочанства, која су написала две јеврејске девојке, описује дух који је надвладао упркос заточености унутар зидова гета.

Сима, 17 година

"Сећам се састанака нашег омладинског клуба. У старом, полусрушеном стану, у малој улици, састајали смо се заједно... учитељи, глумци, певачи, пријатељи... на пар сати кад смо могли. Ти сусрети су нам давали снаге да наставимо. У тих пар сати бежали смо од сурове стварности и налазили храну духу. У средишту страшних убијања, не знајући да ли ћемо доживети следећи дан... трудили смо се да наставимо живети... Основан је хор да изводи песме на јидишу, драмска секција је постављала представе. Одржавала су се такмичења за најбољу причу, најбоље представе, најбољу песму. Писци су нам држали предавања. Песници су читали своју поезију."^[6]

Мери Берг

„ С времена на време одемо у позориште. Прошле недеље смо присуствовали подневном концерту... На њеном првом концерту, којем смо Ромек и ја

присуствовали, огромна Фемина дворана је била сасвим пуна. Певала је сет песама. Било је задовољство видети је како стоји насред позорнице поред свог оца који је дириговао оркестром од двадесет људи. Двораном се проломио ентузијастичан аплауз и она је морала поновити неколико нумера. Након концерта је добила три или четири букета предивног цвећа, које је вероватно прокријумчарио са „аријевске“ стране, јер се у цвећарама у Улици Лесно руже и љиљани нису могле набавити.“ [7]

Аврахам Копловиц, који је страдао у Лодском гету, пронашао је властити начин бекства од грубе стварности наметнуте од стране Немаца. Он је сањао. Кроз чаробну поезију могао је да сања о бежању. "Сан", једна од његових песама, описује слободу коју он никад није доживио. Аврахам Копловиц је убијен у Аушвиц-Биркенау у септембру 1944.

САН

Аврахам Копловиц

Када нарастем и напуним двадесету,
Кренућу да видим чаробан свет
Сешћу у птицу с мотором,
Узлетећу и винути се у свемир.

Летећу, једрити и лебдети
Над дивним далеким светом.
Винућу се над рекама и океанима
Ка небу попећу се и цветати,
Облак моја сестра, ветар мој брат.

(...)

Видећу пирамиде и Сфингу,
Летећу изнад водопада Нијагаре,
Пловићу изнад облацима прекривених стена
Тибета
Ветром ћу проћи велико острво кенгура.

Летећу полако, лебдећи лено.
И овако, уживајући у чаробности овог
света,
Ка небу виноћу се и цветати,
Облак моја сестра, ветар мој брат. [10]

Наратор:

Други вид преживљавања је била љубав пријатеља, онда када је све остало било изгубљено. Многи млади Јевреји су се нашли сасвим сами, без блиске породице, браће, сестара, родитеља, ујака, тетака. Мањкало им је друштво вршњака с којима би разговарали о сретном животу који су водили пре холокауста. Ашер Уд, који

живи у Јерусалиму, провео је тешке године док је као неки предмет био премештан из гета у радионице, па у концентрациони логор, те коначно у Аушвиц-Биркенау. Описује себе као осамљен камен. Никад није уживао предности пријатељства као што је то чинио Елиезер Ајалон са дјечаком свог узраста:

Елиезер

"Оно што ми је заиста недостајало су били пријатељи – знате, био сам међу најмлађима у логору. Није било много деце мог узраста. Заиста ми је недостајао пријатељ с којим сам могао причати и делити нешто мало успомена. Тек касније 1944. срео сам таквог једног пријатеља... Шломо.... надахнуће које смо добили један од другог пуно нам је помогло – имали смо обичај да храбримо један другог – чињеница да делимо приче из прошлости -то је била велика утеха. Он је био из Мађарске, а причали смо на јидишу. Били смо скоро истог узраста и много ми је помогло да будем с пријатељем с којим сам могао делити ствари које нисам могао с другим пријатељима – као што су породица и пријарељи-делили смо све..."[4]

Маша Гринбаум, одрасла у Литванији, данас живи у Јерусалиму, присећа се како је њена бака помагала другима у гету:

"Моја бака је кувала за људе, а није их чак ни познавала. Рекли су јој: "Ова породица је управо стигла однекуд из Немачке и немају апсолутно ништа". И тако је она за њих направила огроман лонац супе. А ја нисам схватила па сам је питала: "Бобба Етеле, сву ћеш ову супу појести сама?", а она је рекла: "Не, дете моје, то је за друге људе." И рекла ми је још нешто: "Када дођу да једу, немој стајати овде и гледати. То ће их постидети. Иди негде, иди у другу собу." И она је рекла мени, а ја сам рекла мојој деци ... Морамо размишљати да не постидимо људе."[9]

Наратор:

8. маја 1945. Немци су се предали савезницима, али шта је то значило за оне који су преживели холокауст? Скоро два милиона деце је био депортовано у смрт у логорима. Управо смо чули неке од њихових гласова. Они који су били утамничени у логорима, били су једва живи кад су ослобођени. Након бивствовања у гету, Елиезер Ајалон је прошао кроз пет логора. Једном када је постао број дехуманизован је и питао се како обновити свој људски лик након толико много година. Сећа се:

Елиезер

"Ослобођење је за мене било вратити образ, лик људскости... Људски лик, који је био украден – одузет је. У тренутку кад сам добио овај број био сам дехуманизован -осећао сам се обезљуђено, али вратити људски лик било је изузетно тешко, тако да оно о чему сам размишљао када сам већ био задовољан и није ми се тражила храна било је потражити четкицу за зубе, пар чарапа, доње рубље, ципеле -прво сам се решио те униформе са бројевима и желео сам да

*осетим да сам се вратио људском животу. Био је то врло дуг процес. Да се одузме људски лик било је као – па, у секунди -али да се он поврати било је јако тешко - требало је времена за то – и, очигледно, **вратио сам се у живот.....**"[4]*

Закључићемо са поемом ”Свако од нас има име” од песникиње Зелде.

СВАКО ОД НАС ИМА ИМЕ

Зелда

Свако од нас има име
дато од Бога
и дато од наших родитеља

Свако од нас има име
дато од нашег стаса и нашег осмеха
и дато од оног шта облачимо

Свако од нас има име
дато од планина
и дато од наших зидина

Свако од нас има име
дато од звезда
и дато од наших суседа

Свако од нас има име
дато од наших грехова
и дато од наше чежње

Свако од нас има име
дато од наших непријатеља
и дато од наше љубави

Свако од нас има име
дато од наших прослава
и дато од нашег рада

Свако од нас има име
дато од годишњих доба
и дато од нашег слепила

Свако од нас има име
дато од мора
и дато од
наше смрти.[8]

- [1] Yahav, Miriam, *My Daughter, Maybe You...A Young Girl in Auschwitz*, Beer Sheva, 1994, стр. 5.
- [2] Zuker-Bujanowska, Liliana, *Liliana's Journal: Warsaw 1939-45*, Dial Press, New York, 1980, стр. 3.
- [3] Davidson, Hanna, *East of the Storm: Outrunning the War in Russia*, Lubbock: Texas University Press, 1999, стр. 4.
- [4] Из интервјуа вођеног са Елиезером Ајалоном, Јерусалим 2005.
- [5] Lazawert, Henryka, према цитату у Trunk, Isaiah, *Holocaust curriculum for Jewish Schools – Civil Self Defense*, New York: American Association for Jewish Education, датум непознат, стр. 8.
- [6] Tatelbaum, Itzhak, *Through our Eyes*, Yad Vashem, стр. 86.
- [7] Berg, Mary, *Warsaw Ghetto: A Diary by Mary Berg*, New York, L.B. Fischer, 1945, стр. 65.
- [8] *The Spectacular Difference: Selected Poems of Zelda*, Hebrew Union College, Cincinnati 2004, Trans. Marcia Lee Falk.
- [9] Из интервјуа вођеног са Машом Гринбаум, Јерусалим 2005.
- [10] Yad Vashem Archive O.48/47.B.1.

Припрема за дан сећања на холокауст:

Упутства наставницима

Увод

Ова упутства за припрему Дана сећања на холокауст, са нагласком на предлозима о планирању комеморативних активности везаних за годишње обиљежавање Дана сећања на холокауст, намењена су за предаваче у средњим школама у државама учесницама Организације за европску сигурност и сарадњу -ОЕБС.

ОЕБС је највећа свеевропска регионална организација за сигурност, са педесет и пет земаља учесница из Северне Америке, Европе, Централне Азије и Кавказа. ОЕБС-ова **Канцеларија за демократске институције и људска права (ODIHR)** је једна од неколико институција основаних да промовишу и подрже провођење обавеза на плану људских права, основних слобода, демократије и владавине права. Обзиром на присутност антисемитизма и његовог оживљавања у деловима региона земаља ОЕБС-а последњих година, ОЕБС је потврдио одговорност земаља учесница за промовисање толеранције и недискриминације, борећи се против антисемитизма и јачајући активности у области образовања о холокаусту. Од 2003, у оквиру неколико ОЕБС-ових конференција о антисемитизму, борби против расизма, ксенофобије и дискриминације, дефинисане су нове, детаљне обавезе у овим областима.

После Конференције о антисемитизму и другим облицима нетолеранције у Кордоби (Шпанија), у јуну 2005, стручњаци из дванаест земаља учесница састали су се у Јад Вашему, у Јерусалиму (Израел), како би формулисали ова упутства. Скуп стручњака је великодушно финансирао Asper International Holocaust Studies Program уз подршку Аспер Фондације (Winnipeg, Canada), док је израду упутстава подржала њемачка влада.

Јад Вашем, Спомен-иституција за сећање на жртве и хероје холокауста (Holocaust Martyrs' and Heroes' Remembrance Authority), утемељен је 1953. законом који је изгласао израелски Кнесет. Назив Јад Вашем потиче из Књиге пророка Исаије, глава 56, стих 5: „Њима ћу дати у дому свом и међу зидовима својим споменик (место) и име (Јад Вашем) ... које се неће затрти (Исаија 56,5). Смештен у Јерусалиму, Јад Вашему је поверено документовање повести јеврејског народа за време холокауста, чувајући спомен и причу сваке од шест милиона жртава и преносећи наслеђе холокауста поколењима која ће доћи преко својих огромних архива, обимне библиотеке, истраживачког института, међународне школе и нових музеја.

Преглед упутстава:

- Дани сећања на Холокауст у међународном контексту
- Методолошки принципи
- Циљеви и резултати образовања
- Практичне образовне стратегије
- Додатак 1. Додатне препоруке и даље информације
- Додатак 2. Сећање на холокауст у земљама учесницама ОЕБС-а

Савети о педагошким упутствима о приступима образовању о холокаусту уопште могу се наћи у материјалима доступним на веб страницама наведеним на крају овог документа.

I Дани сећања на холокауст у међународном контексту

"Холокауст је био систематско, бирократско, од државе одобрено прогонство и убиство око шест милиона Јевреја од стране нацистичког режима и његових сарадника. 'Холокауст' је реч грчког порекла и значи 'жртва ватре'. Нацисти, који су на власт у Немачкој дошли у јануару 1933, веровали су да су Немци расно супериорни, а Јевреји осуђени на 'живот недостојан живота'. Због 'расне инфериорности' на мети нациста су се у време холокауста нашле и друге групе: Роми/ Синти (Цигани), инвалиди и неки од словенских народа (Пољаци, Руси и други). Остали су прогањани због политичких разлога или понашања, међу њима и комунисти, социјалисти, Јеховини сведоци и хомосексуалци." *Меморијални музеј холокауста, САД*

У јануару 2000, шетрдесет и шест влада, укључујући четрдесет и једну земљу учесницу ОЕБС-а, потписале су Декларацију штокхолмског Међународног форума о Холокаусту, констатујући да је холокауст (Shoah) фундаментално негирао темеље цивилизације. Дотад незабележен карактер холокауста увек ће имати универзално значење. Након више од пола века то остаје догађај довољно временски близак да би преживели још увек могли да сведоче о страхотама које су прогутале јеврејски народ. Страшна патња милиона осталих жртава нацизма оставила је неизбрисив ожиљак диљем целе Европе такође. (...) Делимо обавезу да се сећамо жртава холокауста и да одајемо почаст онима који су се томе супротставили. У нашим земљама подстичемо одговарајуће облике сећања на холокауст, укључујући Дан сећања једном годишње.

Дани сећања на холокауст су у неким земљама релативно нова појава, док су у другим већ дугогодишња традиција. Владе су подстакле и организовале службене свечаности и посебне парламентарне седнице обележавајући Дан сећања на холокауст, а све су пропратили локални, национални и међународни медији.

Варшава, Пољска, послератни период, Меморијални марш посвећен жртвама холокауста. (Јад Вашем)

У октобру 2002. министри образовања чланица Већа Европе донели су резолуцију по којој Дан сећања на холокауст треба установити у свим школама земаља чланица.¹ Након тога, у новембру 2005, Уједињене нације на шездесетој пленарној генералној скупштини, одлучују да међународни дан сећања у част жртава холокауста буде 27. јануар, и подстичу земље чланице да разраде образовне програме које ће сећања на ову трагедију пренети новим поколењима.²

Полагање венца на Зид смрти на дворишту Блока 11 у Аушвицу I-Stammlager. Омладинске делегације и Министри образовања 48 држава чланица Европске Културне Конвенције учествовали су у интернационалном семинару "Подучавати о сећању кроз културно наслеђе", одржаног у Кракову и Аушвиц –Биркенау, Пољска, 4-6.маја 2005.године

Последњих година ОЕБС је ставио нагласак на промовисање сећања на холокауст и борбу против савременог антисемитизма. Државе учеснице обавезале су се да ће обележавати Дан сећања на холокауст одлуком која је донесена на крају

¹ За више информација о тој одлуци и другим тачкама које припадају сећању на холокауст у Европи, види <http://www.coe.int>

² За више информација види: <http://www.un.org>

Конференције о анти-семитизму, у априлу 2004. у Берлину.

Тридесет једна од 55 земаља учесница ОЕБС-а установила је Дан сећања на холокауст.³ Грчка, Ирска, Република Чешка, Белгија, Данска, Финска, Естонија, Француска, Немачка, Италија, Лихтенштајн, Албанија, Норвешка, Шведска, Шпанија, Швајцарска, Велика Британија и Хрватска, утврдиле су законом да ће се 27. јануара (дан када је ослобођен Аушвиц-Биркенау) сваке године одржавати свечаности и посебна дешавања у знак сећања на жртве холокауста..

Примера ради, у Великој Британији се Дан сећања на холокауст, 27. јануар, обележава националним догађајем у којем учествују јавне личности, преживеле жртве холокауста и други великодостојници. У неколико градова широм земље такође се одржавају регионалне комеморације. Подстичу се и догађаји у друштвеним заједницама са стотинама малих група као што су цркве, групе за помиловања, школе, факултети и градска већа, а одржавају се за јавност и саму заједницу.

Британски Home Office осигурава финансијску подршку као и изворе за помоћ групама у организацији таквих догађаја. Штавише, британско Одељење за образовање и способности обезбеђује он-лајн и штампане материјале за Дан сећања на холокауст.

Централна украјинска фондација за холокауст „Ткума“ је 27. јануара 2005.године организовала пројекат познат као „Маратон сећања“, с циљем да подигне свест о холокаусту у десетинама украјинских градова и места. Догађаји су укључивали наградну свечаност за студенте који су учествовали у такмичењима о холокаусту, „Маршеве живих“ на аутентична места страдања жртава холокауста, округле столове студената са познатим особама и конференцију за штампу са представницима међународних и локалних медија везану за 60 годишњицу ослобођења Аушвиц– Биркенауа. У Одеси је комеморацију обележила комбинација литерарних и уметничких слика и прича Ели Визел, преживеле жртве холокауста и добитнице Нобелове награде. Државни и локални званичници такође су учествовали у тим догађајима.

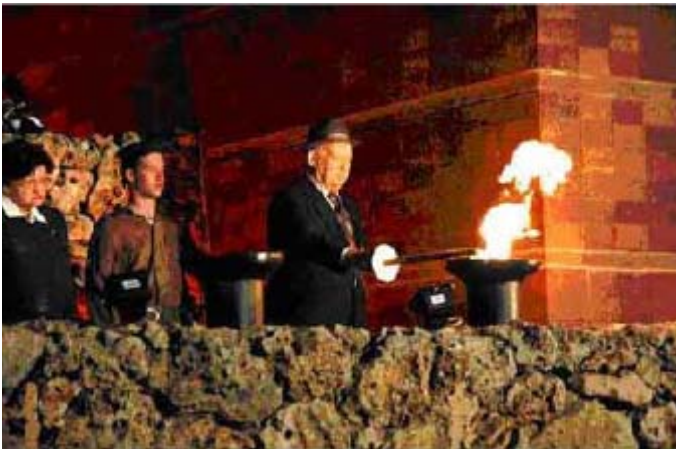
³ Табела о службено установљеним Данима сећања на холокауст у региони који покрива ОЕБС може се наћи у Додатку 2.

Изведба плесне групе Zarogozhye JSC као део Маратона пројекта Сећања у Украјини 2005, Ткума (Централна Украјинска фондација Холокауста)

Србија, Бугарска, Румунија, Аустрија, Мађарска, Латвија, Литванија, Луксембург, Пољска, Словачка и Македонија су, такође, установиле Дан сећања на холокауст, у складу са историјским догађајима у њиховим земљама у време холокауста. На пример, у Мађарској је Дан сећања 16. април, датум када је настао први гето у Мункачу, док је у Литванији 23. септембар -у знак сећања на убиство преостале јеврејске популације у гету Вилниуса 1943.

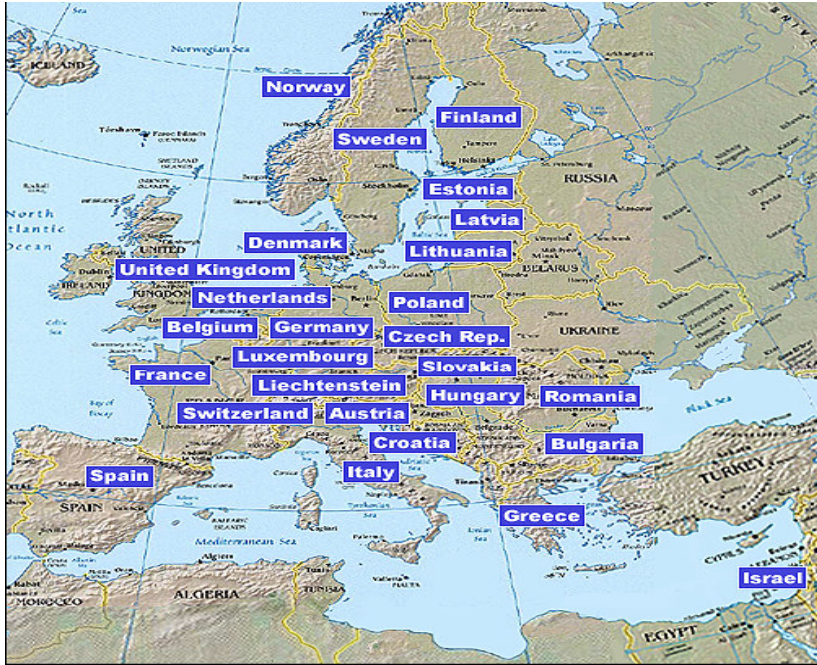
Канада и Сједињене Државе обележавају датуме у складу са Yom HaShoah. Yom HaShoah Ve~Hagevurah (јеврејски) дословно значи Дан сећања на мученике и јунаке холокауста, а почиње у залазак 27. месеца нисана у јеврејском календару. Yom HaShoah, који обележава почетак устанка у варшавском гету 1943, утемељен је законом израелске владе 1951. године. Широм земље се у знак сећања на жртве двоминутно оглашавају сирене, а места за забаву, као што су позоришта, плесне дворане, ресторани и кафеи, су тог дана затворени. То је постао дан комеморације у јеврејским заједницама и међу појединцима широм света.

Јеракмијел Фелзенштајн пали бакљу током церемоније као успомену на мученике холокауста и Дан сећања на хероје, 4. мај 2005., Јад Вашем.

Разне заједнице имају дугогодишње традиције обележавања догађања холокауста и/или Другог светског рата. Дан сећања на холокауст не сме занемарити или заменити већ установљене ритуале сећања, него продубити њихов значај и важност унутар ових заједница.

Наставници у чијим се земљама Дан сећања службено не обележава би можда желели да се са својим ученицима укључе у истраживачки пројекат о холокаусту, нарочито везано за догађаје у њиховим земљама у оно време.

Кликните на имена земаља за детаље о активностима поводом комеморација Холокауста
Интерактивна мапа доступна је и на страници

<http://www1.yadvashem.org/education/ceremonies/liberation/map/map.html>.

II Методолошки принципи

Комеморативни догађаји не могу и не смеју заменити проучавање онога што се догађало у прошлости. Опсежно проучавање предмета – које подразумева активан процес учења у оквиру наставног плана – и обележавање историјских догађаја из године у годину прилично су различитог карактера. Ритуали сећања, као што су свечаности са музичким вињетама, читањем текстова и именима жртава, ограниченог су обима, чак и кад се одржавају на годишњој основи.

Препоручују се активности усмерене на приче стварних људи, чија су имена или лица била идентификована (на пример, бивши јеврејски становници града или суседства, бивши наставници или студенти у школи) или се могу открити истраживањем. Стављање нагласка на лица, имена и свакодневни живот жртава холокауста враћа достојанство свима који су убијени. Представљањем жртава као људских бића из дуго установљених заједница, радије него као статистичких података из плинских комора и масовних гробница, наставници могу ученике

узнати са мултикултуралном таписеријом живота Јевреја у Европи између два рата.

Дворана имена, део Новог Музеја Историје Холокауста у Јад Вашему. Испуњавајући своју улогу у чувању индивидуалности сваке појединачне јеврејске жртве убијене од стране Национал-Социјалиста и њихових сарадника, Јад Вашем сакупља "странице сведочанстава" од средине 50их година. Њих достављају преживели, рођаци или пријатељи жртава, тиме су ове Странице сведочанстава сачувале трајном успомену у Дворани Имена у Јад Вашему. (Ардон Бар Хама, Јад Вашем).

Предавачи би требали подстицати своје студенте да покажу личну иницијативу и одговорност у координацији интердисциплинарних и њиховом годишту прилагођених активности, укључујући музику, драму, књижевност, историју, теологију, философију и друге дисциплине. Посебно се препоручује извођење драма и рецитала са именима жртава и текстовима као што су дневници, посете аутентичним местима (на иницијативу самих ученика) и изложбама.

Дани сећања на холокауст могу, такође, да створе прилику за целу школску заједницу да се окупи заједно око значајног, смисленог образовног искуства. Школски управници, наставници и ученици могу, такође, желети да се на овај дан осврну на појаву ксенофобије, расизма и антисемитизма у свом окружењу током претходних година.

У Норвешкој се 27. јануара школи која је исказала изузетну обавезу у борби против расизма у школи или локалној заједници додељује Бењаминова награда, која је добила име по петнаестогодишњаку Бењамину Хермансену, жртви расно мотивисаног убиства од стране неонациста 2001. Током свечаности, којој присуствује и министар образовања, одаје се признање настојањима школске управе, наставника, ученика и родитеља да промовишу толеранцију.

Шири контекст холокауста

Националсоцијалистичка Немачка је организовала систематски, бирократски организован механизам за масовно уништење европског јеврејства. Њена убилачка машинерија, која не само да је убила милионе, него и употребила њихове телесне остатке у индустријске сврхе, означила је прекретницу у историји човечанства.

Фотографија која приказује идентификационе беве и траке за руке које су носиле различите групе жртава Национал-Социјалиста, укључујући Јевреје, Јеховине сведоке, Роме и криминалце. Такође садржи траку за руку полицајца кампа. Беве и траке за руке су преузети из колекције Музеја холокауста у САД.

Дотад незабележен карактер холокауста увек ће имати универзално значење. Учењем о холокаусту али и о другим геноцидима, ученици ће развити свест о томе да се такви злочини које чине људи против других људи могу поновити, Јеврејима или другима; не на исти, али на сличан начин. Научиће о људској одговорности у грађанском друштву, да се гласно супротставе, спрече и зауставе геноцид где год се он на свету појавио. Ученицима се може дати задатак да истраже геноциде и злочине против човечности; да пишу члановима парламента, политичарима, свештенству и другим вођама о поукама холокауста, опасности од тоталитаризма, и образовним порукама за спречавање геноцида у будућности. На пример, ученици

се могу упутити на Одбор за савест при Меморијалном музеју холокауста који је основала Председничка комисија за холокауст САД 1979. године. Кад је Председничка комисија за холокауст дала препоруку за оснивање савременог меморијала жртвама холокауста, констатовала је да ниједна ствар није тако узбуђујућа и хитна као потреба да се осигура да се такав нехумани напад као што је холокауст – или било каква његова верзија – никад више не понови.⁴

Ученици ће боље разумети догађаје ако им се покаже како су Јевреји били мета прогона. Треба имати на уму да су поред Јевреја, који су били први на мети националсоцијалиста и њихових сарадника, трпеле и друге групе, као Роми и Синти; хомосексуалци; Јеховини сведоци; Пољаци; руски ратни заробљеници; комунисти и други. Судбина Рома и Синта (који су такође третирани као расно инфериорни) уопште се не обележава. И њих треба памтити заједно са жртвама холокауста.

Обележавање ликвидације Циганског логора у Аушвиц-Биркенау 2. августа 1944. врши се од 1977. као Дан сећања на истребљивања Рома и Синта. У јулу 2005. Центар ромске заједнице ДРОМ из Куманова (Македонија) дао је иницијативу за јавно освешћивање о историји и страдању Рома и Синта за време Другог светског рата. Активности сећања су обухватиле историјско предавање, изложбу, читање поезије и позоришна и музичка извођења, чија је сврха била да укажу на културу, историју и идентитет Рома и Синта, као и на прогон којем су били изложени у Другом светском рату. Објављен је и летак са личном причом Рома, жртве истребљивачког логора националсоцијалиста. Водећи званичници и великодостојници који су били присутни, указали су на значај јавног освешћивања, када је реч о страдању Рома и Синта за време Другог светског рата.

Каравана сећања организује се на иницијативу Удружења Рома из Тарноба и локалног музеја сваке године, од јула 1996. учесници комеморације ходају пољским градом Тарновом и другим мањим градовима, застајући на местима која представљају успомене на жртве холокауста: сећајући се тако убијених Јевреја, ромских жртава убијених од стране Национал-Социјалиста 1943. као и првог одвођења пољских политичких затвореника у концентрациони камп Аушвиц. Овај догађај помаже сећању на ромске жртве холокауста, интеграцији ромске заједнице са локалним становништвом, као и представљању њихове историје и културе. (Регионални музеј, Тарнов.)

⁴ За више информација, види: <http://www.ushmm.org>

III Циљеви и резултати учења

У оквиру Дана сећања на холокауст, образовни циљеви и за наставнике и за ученике укључују:

- Поистовећивање са жртвама и очување успомена на њих
- Истицање важности сећања на преживеле, жртве, спасиоце и ослободиоце
- Препознавање да је холокауст био губитак за цивилизацију као целину као и за државе које су биле директно укључене
- Стицање бољег разумевања прошлости
- Подизање свести о локалном, регионалном и националном наслеђу,
- Подизање свести о опасности од радикалних, екстремистичких покрета и тоталитарних режима
- Подизање свести о савременим облицима антисемитизма, ксенофобије и свим облицима мржње
- Указивање на друге геноциде
- Промовисање поштовања људских права, нарочито мањина
- Подстицање критичког мишљења и интелектуалне радозналости и
- Неговање личне одговорности као демократских грађана

Пошто се дани сећања на холокауст обично обележавају само једном годишње, не може се очекивати ученици у потпуности схвате шта се догађало под националсоцијалистичким режимом између 1933. и 1945. Иако горе поменути циљеви не могу бити реализовани кроз једнодневне активности, може се подстицати свест о важности комеморације како би ове активности резултирале свестранијим проучавањем холокауста.

IV Практичне образовне стратегије

Пре увођења ученика у активности сећања, треба подстаћи саме наставнике да науче што више о овој теми и да сарађују са колегама који су већ похађали семинаре за наставнике о аспектима образовања и сећања на холокауст. Кад год је то могуће, наставници треба да похађају семинаре за стручно усавршавање о тој теми. У сваком случају, морају се добро припремити кад организују спомен-дане. Будући да наставници најбоље познају своје ученике, приступ организовању Дана сећања биће заснован на њиховој процени ученичких потреба и способности.

Многи наставници су у образовне догађаје везане за обележавање холокауста, уз ученике успешно укључили и локалну власт, невладине организације, медије и институције из заједнице.

Активности везане за сећање на холокауст могу обухватити рецитале поезије и имена жртава, гледање филмова, посете изложбама, утиске које су на ученике оставиле посете аутентичним местима холокауста или музејима, приредбе или

изворно компоноване песме. Примера ради, у Сфинтул Георге у Румунији, ученици су радили на пројекту писања и извођења драме према познатој књизи Ели Визела Ноћ. Слични пројекти се могу радити са Дневником Ане Франк.

Наставници могу размислити о минути ћутања у оквиру комеморативних свечаности и/или активности. Иако кратак трен ћутања може ученицима дати простор за властита осећања и мисли о ономе што се догађало у холокаусту, то не сме бити замена за стварни наставни/процес поучавања или активности на Дан сећања.

У Норвешкој, Директорат за основне и средње школе подстиче све школе на обележавање Дана сећања на холокауст и даје образовне изворе на својим веб-страницама. Многе школе организују рецитале поезије и изложбе, док друге организују процесије са бакљама и позивају преживеле и сведоке да испричају своје личне приче.

Аушвиц, Пољска, послератни период, кофери у Музеју

Овај кофер су као пројекат Дана сећања на Холокауст начинили студенти Дана сећања, Влаицу Вода националног коlesa, Румунија, октобар 2004

Сведоци, сведочења и визуелна историја

На овај дан наставници могу организовати сусрете ученика са сведоцима (нарочито преживелим жртвама холокауста, али и са ослободиоцима и спасиоцима) који се сећају својих искустава из Другог светског рата. Свједочења уживо могу бити веома снажног утицаја и могу допринети дубљем саживљавању ученика. Затим, раније снимљена визуелна историјска сведочења такође могу бити подстицајно наставно средство. Наставници се могу фокусирати на оно што су ученици сазнали из сведочења преживелих и на утиске које су на њих та сведочења оставила.

Некадашњи затвореник, логор Берген
Белсен у Немачкој

Деца у логору, дижу руке у време
ослобађања, Аушвиц, Пољска

Посете аутентичним местима, споменицима и музејима

Студијска путовања на аутентична места везана за холокауст, као што су бивши центри погубљивања и концентрациони логори, могу знатно допринети дубљем разумевању онога што се догодило. Осим тога, разредне посете музејима холокауста, споменицима и образовним центрима су изванредна прилика за ученике да обогате своја знања о овој теми. Путовања на аутентична места и/или музеје везане за холокауст морају се унапред добро припремити, а наставак активности и дискусија са ученицима се нарочито препоручују.⁵ Посете се не морају одвијати баш на сам Дан сећања, али искуство може помоћи ученицима да схвате важност комеморације и повезати их са каснијим активностима на Дан сећања.

Контакти са јеврејским заједницама

У многим градовима, јеврејске заједнице више не постоје због холокауста и послератног антисемитизма. Међутим, неколико јеврејских заједница у Европи, које су вековима цветале, почеле су се обнављати. Наставници и ученици могу успоставити контакт са члановима своје локалне јеврејске заједнице и затражити више информација о различитим аспектима њиховог свакодневног живота и културе, као и о животу јеврејске општине прије холокауста.

Интроспекција ученика

Писмени задаци као разредна активност могу подстаћи ученикову креативност и индивидуалност, али и стимулирати његову интелектуалну радозналост. Такмичење у писању есеја често се организује као подстицај и ученицима и наставницима да се фокусирају на теме везане за холокауст. Имајте на уму да неки ученици желе задржати за себе своја осећања о тој тешкој теми.

Сећање кроз модерну технологију

Употреба модерне технологије може бити врло ефикасно средство у неговању сећања на холокауст. Организација размене путем интернет форума међу

⁵ За упутства о посети аутентичним и не-аутентичним местима везаним уз холокауст, види:
<http://www.holocaust.taskforce.org>

ученицима који су прочитали исте књиге или исте текстове на различитим језицима, или координација видео конференција међу младима на националном и међународном нивоу може успешно подстаћи дијалог о значењу Дана сећања на холокауст. Осим тога, та виртуелна дружења могу продубити ученикову захвалност што припада међународној заједници.

Године 2005. немачки ученик из Гетеове гимназије у Франкфурту на Мајни, који је претходно посетио концентрациони логор Бухенвалд, одржао је видео конференцију са преживелом жртвом холокауста, Јеврејином, доктором Јехошуом Бухлером. Након што је испричао своју личну причу, ученици су имали прилику да постављају питања, нарочито о заточеништву у Бухенвалду. Особље Међународне школе за образовање о холокаусту у Јад Вашему учествовало је у дијалогу и водило догађај. За већину ученика, то је била прва прилика да отворено говоре са преживелим Јеврејином, жртвом холокауста, који живи у Израелу.

Локална историја

Локални историјски пројекти као што су обиласци сећања у родним градовима и местима, могу подстаћи ученике да се повежу са историјом свога краја. Кроз истраживање локалне историје ученици могу научити о важности јеврејске културе у многим европским градовима пре холокауста као и о ограничењима која су им постепено наметана пре него што су били депортовани у истребљивачке логоре или убијени.

Године 2004. поводом 23. септембра (Дан сећања у Литванији), Међународна комисија за процену злочина нациста и совјетског окупаторског режима у Литванији, координисала је образовни пројекат под називом "Жива историја Литванских Јевреја". Ученици и њихови наставници су сакупљали историјску грађу о свакодневном начину живота, вери и култури Јевреја који су живели у градовима прије холокауста. Штавише, учествовали су у обиласцима са водичем, организовали сусрете са преживелима и са представницима локалних јеврејских заједница. Тај рад је кулминирао представљањем "Живота Јевреја у мом граду пре холокауста", 23. септембра 2004. у њиховим школама.

Школа у Варшави је током целе школске године радила на реализацији великог пројекта о сећању на холокауст, који је окончан на Дан сећања, 19. априла (дан устанка у варшавском гету). Материјали које су ученици припремили за изложбу о варшавском гету углавном су се односили на места близу њихових школа, као што су споменици варшавском гету и Umschlagplatz (место са којег су Јевреји депортовани у логоре смрти). Такође су припремили изложбену витрину са подацима о свим синагогама које су некад постојале у Варшави.

Изложба студентског пројката "жива историја литванских Јевреја" на Национални дан обележавања холокауста, 23. септембар 2004.

На Дан сјећања на холокауст у Пољској, 19. априла, школска деца из Лублина као и деца из околних градова написали су 500 писама Хенију Жутомирском, десетогодишњем дечаку, пољском Јеврејину, који је убијен у Мајданеку 1942. Тај пројекат је подстакла Grodzka Gate – Позориште НН. Ученици су послали поштом своја писма убацивши их у специјално дизајнирани сандучић. Сва су се писма вратила поштом са печатом "адреса не постоји, приматељ непознат" како би се подстакли да код куће дискутују о томе шта се догодило са јеврејском популацијом у Европи за време холокауста.

Пројекат је такође обухватио обилазак места у Лублину која су била део Хенијевог детињства; уметничко-образовну публикацију под именом 'Хенио' која се делила по школама, и израду веб странице посвећене Хенију с његовим породичним фотографијама и животописом. У склопу те иницијативе организоване су и радионице за наставнике с нагласком на педагошкој методологији.

Полагање венаца у меморијал Биркенау, 27.октобар 2004. Руски средњошколци из Москве који учествују на семинару "Аушвиц – историја и симболизам" који организује едукативни центар Аушвиц Биркенау државни музеј.

Истраживачки задаци

Наставници и њихови ученици могу се успешно укључити у многе истраживачке пројекте о обележавању холокауста.

Група мађарских ученика и наставника је у јесен 2004. радила на двојезичном пројекту (мађарски и енглески) под називом "Лична историја". Први део серије "Дневник из Аушвица" темељио се на сећањима која је након рата 1945. написао седамнаестогодишњи младић. Група ученика је дигитализовала и издала тај дио. Објавили су двојезични ЦД-РОМ и пропратни приручник за наставнике. "60 дана за 60 дана" је пројекат јеврејске заједнице из Велике Британије намењен члановима локалне заједнице и ученицима било којег порекла. Започет је 25. јануара 2005. и трајао је 60 дана. Учесници су на основу информација сакупљених из "Страница свједочења" у Јад Вашему истраживали свакодневни живот појединаца који су погинули у холокаусту. Сваки појединац, група или породица која се придружила пројекту добила је картицу са именом једне особе која је нестала у холокаусту. Свака група или школа била је повезана са заједницом која је претрпела холокауст.

Истраживачки пројекти за Дан сећања на холокауст могу поставити питања као што су: како се Дан сећања на холокауст обележава на националном нивоу а како у другим земљама? Да ли је датум обележавања исти код свих а ако није зашто су одабрани баш ти други дани? Зашто је тај дан значајан? Шта означава 27. јануар? Који су се још дани могли одабрати? Предложите да ученици истраже веб

странице, као што је ова доле, да би добили више информација.⁶

У Бугарској се 10. март обележава као "Дан холокауста и спасавања бугарских Јевреја"(познат и као Дан жртава холокауста). У свим бугарским школама се одржава посебан школски час под називом "10. март: поука о достојанству". Активности комеморације укључују сусрете са преживелима, посете споменицима и другим местима, уметничка и литерарна такмичења на ту тему и истраживачке пројекте на изворним документима.

Обнова гробова

У вези са Даном сећања на холокауст, наставници могу размислити и о организовању локалних истраживачких пројеката изван школе или организовати обнову и чишћење јеврејског гробља.

Школа Јеврејске заједнице Лаудер Јавне у Будимпешти, организује летњи програм једнонедељног чишћења напуштеног јеврејског гробља. Ученици чисте гробове и усправљају порушене надгробне споменике, тумаче натписе на споменицима и покушавају да реконструишу историју некад постојеће јеврејске заједнице. На крају активности се присете свих који су нестали у холокаусту, који је донео крај једној јеврејској заједници у цвату. Пројекту се придружују неке локалне школе и општине.

Студенти чисте напуштено јеврејско гробље у Саобу, Мађарска 2002. (Лаудер Јавна школа јеврејског удружења у Будимпешти)

Усвајање локалних споменика

Одржавање локалних споменика може бити добар начин да ученици у својим заједницама покажу друштвену одговорност. Прихватајући значај локалног споменика, ученици могу разматрати:

- Којем је посебном догађају посвећен споменик? Јесу ли још живи људи који су

⁶ За више информација, види <http://www.60for60.com>

повезани са тим догађајем и са којима би ученици могли разговарати, или чија би сведочења могла бити доступна (писмена сведочанства или видео-снимци)?

- Кад је откривен споменик и шта то говори о начину на који се локална заједница сећа холокауста? Ученици се могу подстаћи на разговор са особама укљученим у историју самог споменика.

- Ученици могу проучавати уметничке и архитектонске аспекте споменика. Ко га је пројектовао? Шта представља? Какав је тај споменик у односу на друге споменике? Која је иконографија употребљена на том споменику и шта она говори о времену кад је подигнут?

- Ученици се могу подстаћи да направе скицу свог споменика локалном догађају везаном за холокауст.

У Холандији подстичу школе да "усвоје" локалне споменике посвећене холокаусту. Школе могу у договору са локалним одборима сваке године пре комеморације ангажовати ученике одређеног разреда на уређењу споменика и тако им – преузимањем одговорности за споменик – омогућити активно учешће у припреми и реализацији Дана сећања. Та иницијатива учвршћује обавезу школске управе да поучава о холокаусту, указује на значење комеморације и повезивања са заједницом. Холандска веб страница www.oorlogsmonumenten.nl/datakid је посвећена споменицима везаним за Други светски рат. Страница описује и седам стотина споменика које су усвојили холандски ученици.

Пројекти друштвених активности

Предлози за друштвене активности укључују: постављање плаката посвећених сећању на станицама јавног превоза; препознавање места одакле су депортовани или на којима су живели Јевреји; молбу локалним властима да сарађују са школом у постављању споменика. Кампање за сећање у организацији ученичких савеза, покрети младих, верске конгрегације или сађење Парка сећања су неке од опција које наставници могу даље развијати.

Предаја Бакље сећања

За неколико година остаће још само неколико преживелих сведока који ће моћи лично сведочити о ономе што се догађало у холокаусту. Кад и последњи преживели преда своје наслеђе, наставници ће заједно са ученицима моћи да саграде мостове сећања за будућа поколења, како би поуке холокауста сачували од заборавља. Постоји нада да ће ова упутства за припрему Дана сећања на холокауст послужити наставницима у овој важној мисији.

Додатак 1. Додатни осврти и информације

Нарочито се препоручује да министарства образовања, удружења наставника и невладине организације затраже одржавање радионица за стручно усавршавање у припреми Дана сећања на холокауст.

За додатна упутства и објашњења о настави о холокаусту, као и предлоге о томе како у разреду приступити тој теми, види:

<http://www.holocausttaskforce.org>

Неколико наставних програма и других извора доступни су на интернету или у педагошкој литератури и библиотекама. Види, на пример:

Јад Вашем:

<http://www.yadvashem.org>

ОЕБС/ОДИХР:

<http://www.osce.org/odihr>

Савет Европе:

http://www.coe.int/TE/Cultural_Co-operation/education/Teaching_Remembrance

Сећање – Аустрија:

<http://www.erinnern.at>

Мехелен музеј депортације и покрета отпора – Белгија:

<http://www.cicb.be>

Терезин мемориал – Република Чешка:

<http://www.pamatnik-terezin.cz>

Документацијски центар савременог јеврејства – Француска:

<http://www.cdjc.org>

Меморијални музеј жртава национал-социјализма у Немачкој – Немачка:

<http://www.topographie.de>

Меморијална места жртава нацистичког режима – Немачка:

<http://www.memorial-museums.net>

Кућа бораца у гету -Израел:

<http://gfh.org.il>

Фондацијски центар савремене јеврејске документације – Италија:

<http://www.cdec.it>

Међународна комисија за процену злочина нациста и совјетског окупаторског режима у Литванији:

<http://www.komisija.lt>

Кућа Ане Франк – Холандија:

<http://www.annefrank.org>

Државни музеј Аушвиц-Биркенау – Пољска:

<http://www.auschwitz.org.pl>

Руска фондација за холокауст – Руска федерација:

<http://www.holofond.ru>

Форум савремене историје – Шведска:

<http://www.levandehistoria.org>

Украјински центар за проучавање холокауста – Украјина:

<http://www.holocaust.kiev.ua>

Дан сећања на холокауст – Велика Британија:

<http://www.holocaustmemorialday.gov.uk>

Труст за образовање о холокаусту:

<http://www.het.org.uk>

Имperiјални ратни музеј – Велика Британија:

<http://www.iwn.org.uk/lambeth/holoc-ex l.htm>

Суочавање са историјом и са нама самима – САД:

<http://www.facinghistory.org>

Центар Симона Визентала – САД:

<http://www.wiesenthal.com>

Фондација преживелих у Шоаху, визуелна историја-САД:

<http://www.vhf.org>

Меморијални музеј холокауста Сједињених Држава – САД:

<http://www.ushmm.org>

Додатак II. Сећање на холокауст у земљама учесницама ОЕБС-а

Осамнаест од педесет и пет држава учесница ОЕБС-а обележава Дан сећања на холокауст 27. јануара. У тринаест држава су, у складу са догађајима везаним за холокауст у свакој од њих, установљени други релевантни датуми; док се у шест држава учесница холокауст не обележава посебно већ у склопу њихових националних дана сећања.

Држава учесница OSCE-а	Датум Дана сећања на холокауст
Албанија	27. јануар одређен као Дан сећања
Аустрија	5. мај одређен као Дан сећања против насиља и расизма у част жртава националсоцијализма. Датум означава ослобођење концентрационог логора Матхаузен, 1945.
Белгија	27. јануар одређен као национални Дан сећања на холокауст
Бугарска	10. март одређен као Дан холокауста и спасавања бугарских Јевреја (познат и као Дан жртава холокауста), датум означава настојање бугарских посланика да зауставе депортацију бугарских Јевреја у концентрационе логоре националсоцијалиста, 1943.
Чешка република	27. јануар одређен као Дан сећања на холокауст
Данска	27. јануар одређен као Дан Аушвица
Естонија	27. јануар одређен као Дан сећања на жртве холокауста и злочина против човечности
Финска	27. јануар одређен као Дан сећања на жртве прогона
Француска	27. јануар одређен као Дан сећања на холокауст
Грчка	27. јануар одређен као Дан сећања на холокауст
Хрватска	27. јануар одређен као Дан сећања на жртве холокауста и злочина против човечности
Ирска	27. јануар одређен као Дан сећања на холокауст
Италија	27. јануар одређен као Дан сећања на холокауст
Канада	Јом Хашоа (27. дан месеца нисана у јеврејском календару) одређен као национални Дан сећања на холокауст
Латвија	4. јул одређен као Дан сећања на холокауст. Датум означава спаљивање Хорске синагоге у Риги, 1941, са Јеврејима ухваћеним у замку унутар ње. Спалили су је националсоцијалисти.
Лихтенштајн	27. јануар одређен као Дан сећања на жртве холокауста и спречавање злочина против човечности
Литванија	23. септембар одређен као национални Дан против геноцида над литванским Јеврејима. Датум означава убиство

	преосталих затвореника у вилнушком гету, 1943.
Луксембург	10. октобар одређен као Дан националне комеморације, датум означава референдум 1941.
Мађарска	16. април је одређен као Дан сећања на холокауст. Дан означава успостављање првог мађарског гета.
Македонија	12. март одређен као Дан сећања на холокауст. Датум означава депортацију Јевреја у логоре смрти од стране бугарских окупаторских снага
Норвешка	27. јануар одређен као Дан сећања на холокауст
Немачка	27. јануар одређен као Дан сећања на жртве нацистичких злочина. Многе групе одржавају комеморацијске свечаности 9. новембра, на годишњицу Кристалне ноћи 1938.
Пољска	19. април одређен као Дан сећања на жртве холокауста и спречавање злочина против човечности. Датум означава почетак устанка у варшавском гету, 1943.
Румунија	9. октобар одређен као Дан сећања на холокауст, датум означава почетак масовне депортације Јевреја у Транснистрију, 1941.
САД	Yom HaShoah (27. дан месеца Нисана у јеврејском календару) одређен као национални Дан сећања на холокауст.
Словачка	9. септембар одређен као Дан жртава холокауста и расног насиља. Датум обиљежава увод у Јеврејски код, 1941.
Србија и Црна Гора	22. април одређен као Дан сећања на жртве геноцида. Датум означава устанак заробљеника у јасеновачком логору 1945. (важи само за Србију, у Црној Гори нема Дана сећања на холокауст).
Шпанија	27. јануар одређен као Дан сећања на холокауст
Шведска	27. јануар одређен као Дан сећања на холокауст
Швајцарска	27. јануар одређен као Дан сећања на холокауст
Велика Британија	27. јануар одређен као национални Дан сећања на холокауст
Јерменија	Национални дан сећања на геноцид укључује и универзални дан сећања. Холокауст се не обележава посебно.
Грузија	Жртве холокауста укључене су у комеморацију за оне који су пали у два светска рата. Холокауст се не обележава посебно.
Казахстан	31. мај је датум комеморације за жртве политичке репресије. Жртве холокауста су укључене у комеморацију.
Холандија	Комеморација холокауста је повезана са националним даном сећања на холандске жртве рата, 4. маја.
Словенија	Комеморације се одржавају 9. маја, у знак сећања на жртве фашизма и националсоцијализма.

Узбекистан	Комеморација за жртве холокауста одржава се у склопу националног дана сећања и славе на жртве које су пале за независност мајке домовине, 9. маја. Нема посебног дана сећања на холокауст.
------------	--